

Х. Е. Р. А.
асоцијација за здравствена едукација и истражување

адреса Дебарца 56
2 кат стан 4
1000 Скопје

тел. 02/3290 395
email hera@hera.org.mk
web hera.org.mk

Асоцијацијата за здравствена едукација и истражување - Х.Е.Р.А.

Политика за ХИВ како интегрален дел на сексуалното репродуктивното здравје и права

ВОВЕД

ХЕРА веќе десет години работи на унапредување на состојбата со ХИВ во Македонија преку застапување, обезбедување сервиси, градење на партнерства и развивање капацитети на одговорните институции, како и соработка со лицата кои живеат со ХИВ (ЛЖХИВ). Една од нашите стратешка цели е и „Одржување на ниска стапка на ХИВ/СИДА и обезбедена целосна заштита на правата на лицата инфицирани и погодени од ХИВ/СИДА“

Иако Македонија се уште претставува земја со ниска стапка на ХИВ, сепак забележан е континуиран раст на ХИВ инфекцијата во земјата во последните години. Имено, за период од 23 години, од 1987 кога за првпат е регистрирано првото лице со ХИВ во земјата па се до денес, во Република Македонија евидентирани се вкупно 125 ЛЖХИВ. Сепак загрижува фактот што половината од ЛЖХИВ или 49 % се регистрирани во последните 6 години. Податоците говорат за зголемен тренд на новооткриени лица со ХИВ меѓу МСМ популацијата како преку програмата Теренско советување и ХИВ тестирање која работи исклучиво со лицата кои се под најголем ризик за пренос од ХИВ¹, така и во рамките на официјалната епидемиолошка статистика.

Исто така, стигмата кон лицата кои живеат со ХИВ во Македонија доаѓа до израз речиси во секоја ситуација кога тие го обелоденуваат својот статус. Загрижува фактот што тоа често се случува кога тие имаат потреба од здравствени и социјални услуги. Ова укажува на податокот дека се прави дискриминација во рамки на професионалните структури, а можат да се претпостават последиците при отворањето ова прашање пред пошироката јавност. Иако постои легислатива со која се штитат човековите права на ЛЖХИВ (Законот за правата на пациентите, 2008, Законот за антидискриминација, 2010), сепак нивното практикување се уште

---

¹ Мажи кои имаат секс со мажи (МСМ), сексуални работници (СР) и корисници на дрога кои инјектираат (КДИ) и нивните сексуални партнери

Х. Е. Р. А.
асоцијација за здравствена едукација и истражување

адреса Дебарца 56
2 кат стан 4
1000 Скопје

тел. 02/3290 395
email hera@hera.org.mk
web hera.org.mk

не е започнато. Од друга страна во рамки на Кривичниот законот постојат евидентни одредби со кои ХИВ преносот во Македонија е криминализиран.

Иако во рамки на Глобалниот фонд се изградија значителни капацитети на здравствените институции и невладиниот сектор, Х.Е.Р.А. идентификува сериозни недостатоци кои претставуваат предизвици за ненадејно зголемување на стапката на ХИВ во земјава:

-не е востановен функционален државен систем за континуиран пристап до АРТ и остварување на обврската на Министерството за здравство да ја превеземе набавката на АРТ од Глобалниот Фонд за ХИВ/СИДА (се уште набавката на оваа терапија е во голема мера зависна од проектот на Глобалниот Фонд за ХИВ/СИДА чишто активности за набавка на АРВ завршија во 2010 година)

-не постојат доволно информации од областа на сексуалното образование во рамки на училишните програми за основно и средно образование

-лицата со ХИВ живеат во изолација поради сериозните примери за стигма и дискриминација

-не се препознаваат и не се почитуваат сексуалните права, ХИВ не се препознава како дел од корпусот на човекови права и особено е евидентен отпорот кон правото на избор на партнерот

-употребата на орална и бариерана контрацепција е на многу ниско ниво, не постои свест за концептот на двојна заштита (заштита од непланирана бременост и СПИ – Сексуално Преносливи Инфекции).

-освен во Скопје не постојат посебно издвоени сервиси за сексуално и репродуктивно здравје на младите

-доброволното советувањето и тестирање за ХИВ во Македонија е се уште малобројно

-во Република Македонија е евидентирано принудно тестирање за ХИВ, ХБВ и ХЦВ на група на сексуални работници/чки

-во здравствените институции се евидентирани тестирања за ХИВ без знаење и барање на информирана согласност на пациентот

-постои правна рамка со која во Македонија ХИВ преносот, намерно и/или од небрежност е криминализиран

-нејасна и неефективна програмска и финансиска имплементација на Превентивната програма за ХИВ која несоодветствува на потребите на младите и лицата кои се под најголем ризик за пренос од ХИВ

-слаба и недоволна препознаеност на концептот за поврзување на ХИВ со Сексуалното и репродуктивното здравје (СРЗ) во рамки на услугите, развојните политики и инфраструктурните капацитети

-сексуалниот начин на пренос на ХИВ е се уште најзачестен, а во последните неколку години се забележува тренд на зголемена стапка на ХИВ кај MSM популацијата

-лицата кои се под најголем ризик за пренос од ХИВ, особено заедницата на МСМ, иако се уште под најголем ризик од ХИВ, се потиснати и исклучени од општеството
-концептот на позитивна превенција, односно превенција која ги зема предвид потребите на и улогата на ЛЖХИВ е се уште непознат

Целта на овој документ е ХЕРА јасно да ги дефинира областите и начините според кои што ќе делува за надминување на идентификуваните бариери и предизвици во врска со СРЗ и ХИВ во Македонија, како на ниво на нудење сервиси, така и на ниво на застапување.

ПРИНЦИПИ И ЦЕЛНИ ГРУПИ

ПРИСТАП ЗАНОВАН НА ПРАВА

ХЕРА настојува да обезбеди слобода, благосостојба и достоинство за сите во рамката на човековите права, одговорности и ограничувања.

Во овој контекст нашите клиенти не се само корисници на услуги, туку имаат право да влијаат и активно да учествуваат во креирањето на политиките со кои ХЕРА одговара на ХИВ состојбата во земјата.

РОД

ХЕРА се залага за програми кои се родово трансформативни земајќи ги предвид факторите кои ја зголемуваат ранливоста од ХИВ и СПИ кај жените и девојките. Секако ова не ги занемарува мажите и момчињата кои на свој начин се ранливи на ХИВ и СПИ. Затоа е потребно нивно поттикнување и ангажирање во програмите. Активното учество и зголемувањето на свеста на мажите и момчињата за ХИВ и СПИ позитивно влијае на специфичните програми наменети на жените и девојките.

Основните принципи на родово трансформативните програми се:

- А) да се создадат норми и структури за еднакви социјални можности
- Б) да се поттикне еднакво – родово индивидуално однесување
- В) да се трансформираат постојните родови улоги
- Г) да се создадат подеднакви родови односи
- Д) да се застапува за политичка и правна промена за поддршка на еднакво –родови социјални системи

ХЕРА се залага за поширока дефиниција на родот за да се намали родовата дискриминација со цел еднаков пристап до сервисите за СРЗ и ХИВ за сите, вклучувајќи ги жените и девојките, мажите и момчињата, лезбејките, геј и транс-родовите лица.

Х. Е. Р. А.
асоцијација за здравствена едукација и истражување

адреса Дебарца 56
2 кат стан 4
1000 Скопје

тел. 02/3290 395
email hera@hera.org.mk
web hera.org.mk

ЛИЦА КОИ ЖИВЕАТ СО ХИВ

Промовирањето и подобрувањето на сексуалното и репродуктивното здравје и права на ЛЖХИВ претставува приоритетна и суштинска интервенција за ХЕРА. Ние го подржуваме правото на ЛЖХИВ да учествуваат во одлуките од кои се поврзани со нивните животи. Во основа на оваа стои и препознавањето на правото на ЛЖХИВ да се има исполнувачки сексуален живот при што репродуктивните избори на ЛЖХИВ треба да се почитуваат.

ХЕРА верува дека сите организации кои работат во областа ХИВ и СРЗ имаат потреба од активна партиципација на ЛЖХИВ за да се стимулираат и зајакнат поединците, но исто така за да се обезбедат интервенции кои се релевантни, ефективни и се засновани на реалноста на епидемијата.

Согласно GIPA (Greater Involvement of People Living with HIV/AIDS- Поголемо вклучување на лицата што живеат со ХИВ/СИДА) ЛЖХИВ треба да бидат вклучени на сите нивоа на донесување одлуки и имплементирање на програмите на организацијата. Тоа значи дека тие не треба да бидат само даватели на услуги или врнички едукатори, туку да земат учество во комитетот, работните тела и раководниот тим на организацијата.

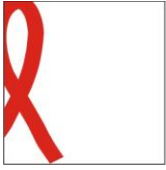
МЛАДИ

ХЕРА е свесна дека младите и адолесцентите, особено оние кои се социјално исклучени (како оние кои живеат на улица, оние кои се без родители и оние кои се сместени во социјални институции) и оние групи на млади кои се под најголем ризик за ХИВ, во Македонија се соочуваат со големи тешкотии во пристапот до услуги и информации за сексуалното и репродуктивното здравје. Затоа ХЕРА ќе продолжи да ги одржува двата пријателски младински сервиси „Сакам да знам“. Овие два центри се единствени и по тоа што даваат интегрирани услуги за СРЗ и ХИВ. Уште повеќе ХЕРА ќе ги подржува сите иницијативи кои подржуваат отворање на мрежа од младински пријателски сервиси или советуваљашта за СРЗ.

ХЕРА ќе вложи посебни напори за подобрување на сексуалното и репродуктивното здравје и ХИВ кај младите и адолесцентите кои се социјално исклучени (како оние кои живеат на улица, оние кои се без родители и оние кои се сместени во социјални институции) и оние групи на млади кои се под најголем ризик за ХИВ

Сексуално образование

ХЕРА ќе продолжи да биде гласен застапник за воведување на сеопфатно сексуално образование во училиштата во Македонија бидејќи смета дека само преку редовно образование младите ќе ја подобрат информираноста, ќе развијат вештини и ќе можат самостојно и одговорно да донесуваат одлуки поврзани со нивниот сексуален живот. Ова се единствените предуслови за постигнување на вистински резултати во напорите за подобрување на состојбата со СРЗ и ХИВ. Концептот на сеопфатно сексуално образование подразбира еден мулти вредносен систем заснован на факти кои ги опфаќа и психолошките и биолошките, и емоционалните и социјалните аспекти на сексуалноста, но исто така и традиционалните и современите вредности. Овој концепт е заснован на препознавање на човековите права, е родово сензитивен, ги промовира активното граѓанство и позитивните пристапи кон сексуалноста (ги препознава задоволството, сексуалната различност, потребите на ЛЖХИВ итн.).

Х. Е. Р. А.
асоцијација за здравствена едукација и истражување

адреса Дебарца 56
2 кат стан 4
1000 Скопје

тел. 02/3290 395
email hera@hera.org.mk
web hera.org.mk

ХЕРА ќе продолжи да обезбедува неформално сеопфатно сексуално образование по пиер методот низ целата земја ставајќи посебен акцент на лицата кои се под најголем ризик за пренос од ХИВ исклучени од образованиот систем.

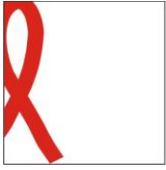
Исто така ХЕРА ќе продолжи да обезбедува сеопфатни информации преку сервисите „Сакам да знам“.

ЛИЦА КОИ СЕ ПОД НАЈГОЛЕМ РИЗИК ЗА ПРЕНОС НА ХИВ како и нивните партнери

Лицата кои се под најголем ризик за пренос од ХИВ во Македонија имаат отежнат пристап до сервиси и информации за СРЗП и ХИВ. ХЕРА се залага за пристапни сервиси за СРЗП и ХИВ прилагодени кон потребите на следниве задници и нивните партнери:

1. мажи кои имаат секс со мажи и нивните сексуални партнери: превенција и пристап до услуги и информации за СРЗ, пристап до бесплатни кондоми
2. Сексуални работници/чки и нивните сексуални партнери: иако ХЕРА подразбира дека сексуалната работа е често поврзана со принуда или трговија со луѓе, ХЕРА смета дека да се прифати изборот на професијата и работата сексуалните работници/чки, да се обезбеди пристап до кондоми, превенција и пристап до услуги и информации за СРЗ и развивање на капацитети за намалување на родовото насилство
3. Лица кои користат дроги и нивните сексуални партнери: обезбедување на мерки за намалување на штети (стерилна опрема за инјектирање, пристап до супституциона терапија), превенција и пристап до услуги и информации за СПИ
4. Затвореници: превенција и пристап до услуги и информации за СРЗ, пристап до бесплатни кондоми, како и мерки за намалување на штети (стерилна опрема за инјектирање, пристап до супституциона терапија)

Стигмата кон ХИВ многу често се преклопува со стигмата кон одредена маргинализирана заедница што ги отежнува напорите за заштита на сексуалното и репродуктивното здравје и права на оние кои стојат на првата линија на епидемијата. Двојната стигма, особено кон оние ЛЖХИВ и истовремено МСМ, СР или КДИ, и непрактикувањето на меѓуресорските заложби на Националната стратегија за ХИВ којашто ги зема предвид овие групи создава дополнителни бариери.

1 ЗАСТАПУВАЊЕ

1.1

ХЕРА е истражувачка асоцијација и затоа својот пристап кон ХИВ и СРЗ го заснова на факти, а не на идеологии. Затоа предлага и се залага за веќе докажани и сеопфатни програми за ХИВ и СРЗ. Секако тие мора да ги инкорпорираат специфичните потреби на крајните корисници, особено кога станува збор за младите, ЛЖХИВ и лицата кои се под најголем ризик за пренос од ХИВ. Дополнително мора да се почитува локалниот контекст и концептот „спознај ја и биди информиран за својата епидемија“.

1.2

Застапувањето ќе се одвива на локално и национално, пред граѓанскиот сектор и одговорните државни институции. Ќе биде насочено кон подобрување и измена на постојната легислатива, политики програми и нивна измена ако тие не се засноваат на докази туку на идеологии и кои официјализираат штетни и дискриминаторски обичаи за ХИВ и СРЗ за младите, жените, мажите, ЛЖХИВ и лицата кои се под најголем ризик за пренос од ХИВ. При застапувањето ХЕРА ќе ги промовира начелата на Сексуални права: Декларација на МФПР и Декларација: Сексуални права за сите.

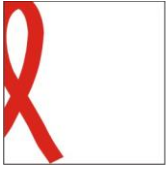
1.3

ХЕРА се залага за намалување на ХИВ стигмата и дискриминацијата во рамки на државните институции (здравствените, социјалните, судските, казнено поправните и други институции) како и намалувањето на стигмата и дискриминацијата кај општата популација.

1.4

Криминализацијата на ХИВ преставува највисока форма на официјализирање на стигмата и дискриминацијата. ХЕРА се противи на каква било форма на криминализирање на ХИВ трансмисијата бидејќи смета дека само градењето на поддржувачка средина има успешни ефекти врз целокупното јавно здравје. Криминализацијата ги засилува јавното осудување и прогон и ги одбележува ЛЖХИВ како виновници за ХИВ епидемијата, без притоа да се стави акцент на одговорноста на секоја индивидуа за превентивно, одговорно и неризично сексуално однесување. Постојат докази дека ефектите од криминализацијата се сведуваат на намалено ХИВ советувањето и тестирањето, намалена доверба во медицинскиот персонал, дека ЛЖХИВ се помалку мотивирани да го обелоденат својот статус и се намалува користење на сервиси за ХИВ превенција, третман, грижа и поддршка.

ХЕРА го согледува индивидуалното право да се бара правда, особено во случај на сексуална злоупотреба и силување, при што акцентот треба да се стави на кривичното дело, а не на ХИВ статусот.

2 ПАРТНЕРСТВА

2.1

ХЕРА на полето на ХИВ ќе соработува со сите одговорни владини и невладини организации во земјата и на интернационално ниво. Ова ги вклучува и интернационалните организации, организациите на Обединетите нации, приватниот сектор, но и неформалните организации, особено организации кои ги претставуваат заедниците со цел на унапредување на заедничкиот одговор на ХИВ во Македонија.

2.2

ХЕРА ќе гради партнерства и коалиции со сите организации кои не делуваат спротивно принципите наведени во овој документ и кои работат на различни аспекти од проблематиката на ХИВ како, превенција, грижа, третман, намалување на стигмата и дискриминацијата, како и намалување на штетите за со цел зголемување на јавниот и социјалниот ефект на здруженото дејствување.

Посебен акцент ќе се стави на унапредувањето на соработката со сите формални и неформални организации, на национално, регионално и интернационално ниво, кои ја претставуваат заедницата на лицата кои живеат со ХИВ.

3 ПРЕВЕНЦИЈА И СЕРВИСИ ЗА ГРИЖА И ТРЕТМАН ВО КОНТИНУИТЕТ

3.1 Интеграција на СРЗ и ХИВ сервисите

СПИ

ХЕРА преку своите сервиси (Младински пријателски клиници „Сакам да знам“ и Теренско советување и тестирање за ХИВ) покрај ХИВ интегрира и дава услуги за што е можно поголем број на СПИ.

Третманот на СПИ (особено гениталниот херпес, хламидијата, гонорејата и сифилисот) значително го намалува ризикот и зачестеноста на ХИВ. Превенцијата, третманот и справувањето на СПИ практично претставува еден вид на превентивна мерка од ХИВ. Самите СПИ сервиси можат да бидат рутинска врска со ХИВ информациите, ДСТ и бесплатни кондоми.

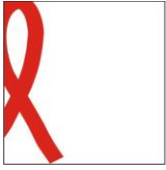
Затоа сеопфатниот пристап кон сексуалното и репродуктивното здравје и права бара поврзување на СПИ и ХИВ превенцијата со третманот и грижата во организираното(хомогеното) и континуирано обезбедување на сервиси.

Интегрирањето на различни сервиси, како и препраќањето до други сервиси ги зголемува ефектите и се заснова на намерата да се обезбедат сеопфатни сервиси.

Третман

Превенцијата е еден од главните елементи на секоја организирана стратегија насочена кон ХИВ епидемијата. Но превенцијата е исто така интегративен дел на понатамошните елементи и затоа таа мора, во континуитет, да биде составен дел од терапијата, грижата и поддршката.

Затоа сеопфатниот одговор за СРЗ и ХИВ подразбира интеграција и на сервисите за ХИВ третман, грижа и поддршка. Со овие сервиси се овозможува нормален живот на ЛЖХИВ и нивните семејства. ХИВ третманот ја намалува можноста за ширење на вирусот и со тоа е поврзан со превентивните стратегии.

3.2 Информативни Едукативни и комуникациски материјали(ИЕК) и Кампањи за промена на однесувањето (КПО)

ХЕРА развива и публикува материјали и организира кампањи кои промовираат побезбедно и поодговорно сексуално однесување и со нив им овозможува на корисниците самите да донесат одговорни одлуки поврзани со нивното СРЗ. Иако целата на овие материјали е да е смени ризичното однесување, начинот на кој тоа треба да се стори треба да биде суптилен, неосудувачки, позитивен и заснован на човековите права. Секогаш овие материјали треба да бидат во согласност со потребите и специфичниот јазик на целната група, односно самата група да биде вклучена во нивното развивање.

Исто така, кампањите за промена на однесувањето и информативните, едукативните и комуникациските материјали треба да ја зголемат свеста на општата популација дека денес постојат мерки со кои ХИВ се одржува и со кои се обезбедува квалитетен и долготраен живот. Со ова треба да се влијае на намалување на стигмата и дискриминацијата на ЛЖХИВ.

3.3 Дистрибуција на кондоми

ХЕРА силно ја поддржува употребата на кондомот како средство за заштита од ХИВ и СПИ, ставајќи акцент на двојниот ефект на заштита, односно заштитата од непланирана бременост и СПИ. ХЕРА се залага за бесплатни и квалитетни кондоми достапни во здравствените и образовните институции. Достапноста на кондомите треба да биде пропратена со достапност на информации и практична демонстрација, односно стекнување на вештини за нивна правилна употреба.

3.4 Сервиси за доброволно советување и тестирање за ХИВ

(ДСТ) се клучни за осознавање на сопствената епидемија и се отворена порта за сервисите за третман, грижа поддршка. Тестирањето за ХИВ кое ХЕРА го обезбедува се базира на следниве 3 ССД принципи:

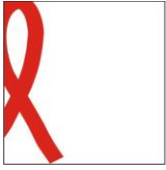
А)Согласност-клиентите се тестираат само врз основа на нивна информирана, доброволна и специфична согласност

Б)Советување-Советувањето мора да биде обезбедено пред и по ХИВ тестирањето

В)Доверливост-ХИВ тестирањето може да се спроведе само доколку се гарантира приватноста на информациите поврзани со клиентот, вклучувајќи ги и резултите од ХИВ тестот

ХЕРА не поддржува тестирање за ХИВ кое е иницирано од здравствен работник кое се прави по автоматизам без притоа да се побара информирана согласност од пациентот. Информираната согласност го вклучува и советувањето /информирање за ХИВ тестот со цел пациентот целосно да ги разбере последиците од ХИВ резултатот.

Х. Е. Р. А.
асоцијација за здравствена едукација и истражување

адреса Дебарца 56
2 кат стан 4
1000 Скопје

тел. 02/3290 395
email hera@hera.org.mk
web hera.org.mk

ХЕРА го оправдува задолжителното тестирање за ХИВ само при трансфузија на крв и крвни продукти, при трансплантација на ткива и органи. Исклучок можат да бидат и итните интервенции кога информацијата за ХИВ статусот е пресудна за здравјето на пациентот и кога тој/таа не е во состојба да даде согласност. Овој исклучок не смее да биде искористен за ХИВ тестирање иницирано од здравствен работник кое се прави по автоматизам без информирана согласност на пациентот.

ХЕРА ги охрабрува здравствените работници да иницираат ХИВ тестирање кое ги почитува трите клучни принципи на ХИВ тестирање. (Информирана согласност, советување и доверливост).

По сервисите за тестирање клиентите не смеат да се принудат да го откријат својот статус.

Ако се одлучат да го откријат својот статус мора да им се обезбеди психо-социјална поддршка, односно пристап до сервисите за третман, грижа и поддршка.

ХИВ тестирањето во рамки на работата со ХЕРА е поврзано со реферирање до Клиниката за инфективни болести и фебрилни состојби каде се обезбедува третман, грижа и поддршка.

Во ниеден случај ХЕРА не го прифаќа обврзувачкото и присилното тестирање за ХИВ.

ХЕРА и тука настојува да воспостави взаемна двонасочност на СРЗ и ХИВ сервисите преку интегрирање на услугата за ДСТ со сервисите за семејно планирање и СПИ во рамки на младинските пријателски центри „Сакам да знам“, односно, а клиентите на Советувалиштето за ХИВ да ги реферира кон СРЗ сервисите на Младинските пријателски центри.

3.5 Превенција на ХИВ трансмисијата од мајка на дете

ХЕРА им препорачува на жените кои се бремени да и кои не го знаат својот ХИВ статус да направат ХИВ тест. Исто така тие мораат да бидат целосно информирани за можностите за да можат да донесат слободни одлуки.

ХЕРА ќе го почитува правото на избор за продолжување со бременоста или прекинување на бременоста на секоја ХИВ+ бремена жена, при што во првиот случај ќе се залага за обезбедување на бесплатен и квалитетен третман со АРТ за превенција на пренос од ХИВ од мајката на својот плод. При тоа ХЕРА настојува да обезбеди ДСТ, психо-социјална поддршка и пристап кон третман, како преку своите сервиси така и преку партнерските сервиси. Сеопфатната превенција на ХИВ трансмисија од мајка на дете треба да ги има следниве компоненти:

1. Примарна превенција од ХИВ инфекција кај бремени жени преку пристап до ДСТ сервиси за партнерите кои планираат родителство.
2. Превенција од непланирана и несакана бременост кај жени кои живеат со ХИВ преку пристап до контрацепција и сервиси за безбеден абортус
3. Превенција на пренос на ХИВ од жена која живее со ХИВ на нејзиното дете преку пристап до сеопфатни превентивни мерки за спречување на трансмисија на ХИВ во текот на бременоста, породувањето и доењето на детето

4. Обезбедување на соодветен третман, грижа и поддршка на жени кои живеат со ХИВ како и на нивните деца и семејства.

Но исто така оваа превенција мора да се интегрира со постојните сервиси за сексуално и репродуктивно здравје ставајќи посебен акцент на советување за репродуктивните избори на ЛЖХИВ и нивните партнери.

3.6 Опортунистички инфекции

ХЕРА се залага ЛЖХИВ да имаат постојан и целосен пристап во рамки на системот за здравствена заштита до сите неопходни лекови за третирање на опортунистичките инфекции поврзани со ХИВ. Ова значи дека одговорните институции треба да имаат залихи и обезбедат третман за опортунистичките инфекции и други коинфекции со ХИВ како туберкулоза и Хепатитис Ц во секое време.

3.7 Антиретровирусна терапија (АРТ)

Бесплатната и современата антиретровирусната терапија треба да биде достапна за сите ЛЖХИВ во секое време. При тоа ХЕРА ќе се застапува за интегриран, одржлив и континуиран систем за обезбедување на АРТ. Преку своите сервиси ХЕРА ќе обезбедува дополнителни сеопфатни превентивни сервиси согласно потребите на ЛЖХИВ.

Континуираниот пристап до АРТ значи и можност за намалување на преносот на ХИВ.

3.8. Палијативна грижа

Палијативната грижа треба да е сеопфатна и да го подобри квалитетот на живот на клиентите, нивните семејства и нивните социјални мрежи. Сервисите за сеопфатна палијативна грижа ја вклучуваат превенцијата и ослободувањето од болки преку рано идентификување, проценка и третман на болката како и другите физички, психо- социјални и духовни потреби, планирање и нудење на доживотна грижа. Палијативната грижа исто така вклучува и реферирање и поддршка на ран третман и справување на инфекции. Палијативната грижа може да се нуди во постојните сервиси или преку рутински домашни посети. Онаму каде што не е можно директно нудење на сервиси, соодветни механизми за препраќање и следење треба да бидат воспоставени за да се овозможи сеопфатното нудење на палијативна грижа. ХЕРА силно се залага ЛЖХИВ да бидат дел од интер- дисциплинарната програма за палијативна грижа која на институционално ниво ќе ги адресира потребите за палијативна грижа на лицата кои се под најголем ризик за пренос од ХИВ, вклучувајќи ги и сите ЛЖХИВ кои имаат потреба од тоа, која се предвидува во Националната стратегија за инклузија.

3.9. Социјална заштита

ХЕРА преку своите програми и сервиси обезбедува социјална помош и еднократната парична помош. Сите лица кои живеат со ХИВ и кои ги користат сервисите на ХЕРА имаат еднаков пристап до социјална помош и еднократна парична помош согласно пропишаните критериуми во организацијата за остварување на истите. Критериумите и начинот за добивање на социјална помош и/или еднократна парична помош се пропишани во следните документи:

- Правилник за начинот на остварување на еднократна парична помош за Лицата кои живеат со ХИВ-ЛЖХИВ,
- Правилник за начинот на остварување на социјална помош за Лицата кои живеат со ХИВ-ЛЖХИВ.

Дополнително ХЕРА ќе се залага за подобрување на постојните национални политики и закони со цел ХИВ статусот да биде земен предвид како основа за остварување на правата од областа на социјалната заштита.

3.10 Позитивна превенција

Превенцијата за и со ЛЖХИВ подразбира збир од активности кои помагаат ЛЖХИВ да го заштитат своето сексуално здравје, да избегнуваат СПИ, да го одложат развојот на ХИВ, како и да избегнуваат пренесување на ХИВ на други лица. ЛЖХИВ имаат огромна улога во превенирањето на новите инфекции. Позитивната превенција подразбира промоција и заштита на индивидуалното здравје, усовршување на сервисите за ХИВ и СРЗ, учество на заедницата, како и застапување и промена на политиките.

ХЕРА се залага за постоење и пристап кон сервиси кои се прилагодени на потребите на ЛЖХИВ. ХЕРА ги повикува ЛЖХИВ да се вклучат како рамноправни партнери во превентивата од ХИВ и СПИ и им препорачува како и на сите да се користи кондомот како проверено средство за заштита од ХИВ, СПИ и непланирана бременост при секој сексуален однос. Повторно потенцираме дека превенирањето на ХИВ претставува прашање на поделена одговорност, а не само одговорност на ЛЖХИВ. ХЕРА смета дека клиентот и давателот на услугата треба да имаат отворен и доверлив однос. Имајќи ја предвид честата дискриминацијата на професионалните служби (здравствени и социјални) ХЕРА смета дека откривањето на ХИВ статусот пред давателот на услугата е самостојна одлука на ЛЖХИВ.

3.11 ПЕП

Пост експозициона профилакса е краткорочен третман со антиретровирусна терапија кој се применува веднаш по ризичното изложување на ХИВ. Моменталните препораки да се започне со AZT (zidovudine) и ЗТС (lamivudine) најдоцна 72 часа по изложувањето на ХИВ. Оваа интервенција сигнификантно ја намалува можноста од инфекција. ХЕРА се залага оние кои се жртви на сексуален напад како и оние кои случајно се изложиле на вирусот, особено на работното место односно при давањето на медицинска интервенција, да имаат пристап до ПЕП како составен дел на ХИВ превентивните сервиси.

Х. Е. Р. А.
асоцијација за здравствена едукација и истражување

адреса Дебарца 56
2 кат стан 4
1000 Скопје

тел. 02/3290 395
email hera@hera.org.mk
web hera.org.mk

5.ХИВ НА РАБОТНОТО МЕСТО

Своите пристапи во врска со прашање за ХИВ на работното место ХЕРА ги има изложено во својата Политика и Протокол за ХИВ/СИДА на работното место .

Политиката е изготвена во консултативен процес со работната група на ЛЖХИВ во месец јуни 2010.

Членовите на Собранието на ХЕРА ја усвоија оваа политика за време на Годишното собрание одржано во Скопје на 3. јули, 2010.